

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN KARŞISINDAKİ ENGELLER BAĞLAMINDA SAİT FAİK ÖYKÜLERİNİN ÇEVRESEL SORUNLAR AÇISINDAN SINIFLANDIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Classification and Evaluation of Short-Stories by Sait Faik in Terms of Environmental Problems in the Context of Obstacles to Sustainability

Yahya AYDIN²

Ömer Seyfettin SEVİNÇ³

Özet

Çevresel davranışlarımızın kökenleri neredeyse insanlık tarihine kadar uzanmaktadır. Çevre sorunları, önemli oranda insanların düşünce ve davranış alışkanlıkları ile bağlantılıdır. Bu bağlamda edebiyat, yaşamdan beslendiği kadar, çeşitli yönleriyle onu zenginleştirir. Bu çerçevede Sait Faik öykülerinin, doğanın/çevrenin geçirdiği değişiklikler ve bunun yol açtığı sorunlar için, önemli bir kaynak teşkil ettiği söylenebilir.

Sait Faik, öykülerinde tabiatı bir bütün olarak sever. Doğaya duyduğu sevgiyi, bazen açıkça ortaya koyarken, bazen de kirlenmesine duyduğu kızgınlıkla sergiler. Bu araştırmanın örneklemini olarak, insanların sorumsuz davranışlarının neden olduğu "doğanın nasıl yok edilmekte olduğuna ve bu konuya ilk olarak o öykülerinde yerdiği" ve aynı zamanda bu konuda zengin bir kaynak oluşturduğu için Sait Faik öyküleri seçilmiştir.

Araştırmada, nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş olup, Faik'in kendisi hayattayken yayımlanan 8 öykü kitabında yer alan toplam 148 ve ölümünden sonra yayınlanan "Tüneldeki Çocuk- Mahkeme Kapısı" adlı hikâye kitabında yer alan 43 öyküsü tür ayrımı yapılmaksızın "içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İncelenen 9 öykü kitabı ve bu kitaplardaki toplam 191 öyküden %17 (33 öykü) sinde bahsi geçen "sorumsuz çevre davranışlara" yer verildiği görülmüştür. Sait Faik'in, doğaya duyduğu sevgiyi daha çok doğrudan ifade ettiği görülmüş, bazen de dolaylı olarak onun yok olması ve kirlenmesinin doğuracağı yoksunluklara işaret ettiği belirlenmiştir. Bu bağlamda iyi bir çevre okuryazarı olmak hususunda, Sait Faik'in öykülerinin oldukça işlevsel olduğu ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, "Doğa Dostu Olmayan Sorumsuz Çevresel Davranışlar", Sait Faik Öyküleri, sanat-edebiyat

Abstract

The origins of our environmental behavior almost extends to the history of mankind. Environmental problems are considerably associated with people's thought and behavior patterns. Within this context, literature benefits from life in addition to enriching its various aspects. Within this framework, Sait Faik's stories can be said to constitute an important resource for the nature / environmental changes and the problems resulting from them.

Sait Faik likes nature as a whole in his stories. The love he feels for nature sometimes openly reveals and he sometimes shows his love for it angrily because of its being polluted. As a sample of this research, Sait Faik's stories have been chosen as he mentions how the nature is being destroyed resulting from people's irresponsible behaviour in his books firstly and his stories form a rich resource for it.

In this research, qualitative research method has been preferred. 148 stories taking place in Sait Faik's story books while he is alive and 43 stories taking place in a published story book were analyzed with content analysis without making any distinctions among their types. Irresponsible environment behaviours have been mentioned by Sait Faik in 33 ones (17%) of 191 stories taking place in 9 story books. It has been determined that Sait Faik mentions his love for nature more directly and he sometimes mentions the damages of nature destructions and pollution indirectly. Within this context, Sait Faik can be said that his stories are quite functional about his being a nature friendly writer.

Keywords: Environment, non-nature friendly irresponsible environmental behavior, Sait Faik's stories, art-literature

¹Bu çalışma, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 14-17 Eylül 2015 tarihli XII. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi'nde Özet Bildiri Olarak Sunulmuştur.

²Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü., yahyaaydin@duzce.edu.tr

³Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Fen Bilimleri Eğitimi ABD., omersevinc@duzce.edu.tr

GİRİŞ

Edebiyatın bir bilim hâline gelmesi ve edebî türlerin gelişmesinde tabii bilimlerin etkisi inkâr edilemez. Edebiyatın, kendine has kuralları olan estetik bir disiplin olarak ortaya çıkışı aynı zamanda diğer bilimlerle olan ilişkisine de gönderme yapar. Duralı (1992, s. 225-252), “canlı olma”nın temel şartı olarak bilgi alıp vermek, aktarmak anlamında “iletişim düzeni”ni gösterirken, hücre yapısında bu eylemin “kalıtım” yoluyla gerçekleştirildiğini ifade eder. İnsan içinse, aynen kalıtım gibi işlev gören “sözlü-kavramlı dil” bu eylemi gerçekleştirmektedir. “Sözlü-kavramlı dil” yazı diline evrilince, söz konusu olgu daha değişmez yasalara bağlanmıştır. Zaten dil de kültürün, sanatın ve edebiyatın temelidir.

Benzer şekilde edebiyat akımlarından realizm ve özellikle onun içinde yer alan ama onu aşan natüralizmin ortaya çıkışında deneysel tabiat verilerinin yanı sıra, pozitivist felsefe, Bernard fizyolojisi, Darwin’in evrim kuramı ve maddeci kalıtım kuramının bazı yasaları önemli rol oynar (Aytaç, 2009, s. 298-301; Yetkin, 1967, s. 45-62). Moretti, hem Mucizevi Göstergeler (2005a, s. 309-325) hem de Modern Epik (2005b, s. 7-8)’te edebiyat tarihinin bazı meselelerini tartışırken, Darwin’in evrim kuramından yararlanır.¹Goethe ise, sanat eserinin ya da özelde edebî eserin yapısını ortaya koyarken “Bitkilerin Başkalaşımı/Metamorphose”ni temel almış ve sanat eserini tabiatın düzeni ile açıklamıştır (Genç, 2008, s. 264).

Sait Faik, öykülerinde tabiatı bir bütün olarak sever. Doğaya duyduğu sevgiyi, bazen açıkça ortaya koyarken, bazen de kirlenmesine duyduğu kızgınlıkla sergiler. Doğaya karşı sergilenen davranışları anlatırken yazarın dilinin sivrileştiğine ve keskinleştiğine tanık oluruz. Bunun temel sebebi, kendisinin onaylamadığı bu davranışları okuyucunun da kınamasını istemesidir.

Bu bağlamda çevresel davranışımızın kökenleri neredeyse insanlık tarihine kadar uzanmaktadır. Ancak insanlar üzerinde yaşadıkları dünyayı, egemen olma hırısı ve gururu içinde binlerce yıldır kendi yararları doğrultusunda değiştirmeye devam etmektedir. Bugün çevre sorunları diye adlandırılan sorunlar yaşam temellerinin yok olmasıyla özdeşleşmektedir (Çepel, 1992, s. 32).

Çevre sorunlarının önemli oranda insanların düşünce ve davranış alışkanlıkları ile bağlantısı bulunmaktadır. Çevre sorunları her ne kadar çok boyutlu olsa da “çevre problemlerinin temelini insanların düşünce ve davranış şekilleri ya da alışkanlıkları oluşturmaktadır.” (Teksöz, Şahin ve Ertepinar, 2010, s. 307) denilebilir. Ören ve arkadaşlarının (2010) yaptığı bir çalışmada da birçok çevresel problemin temelinde, sorumluluk bilincine sahip olmayan, olumsuz tutuma sahip bireylerin çevreye karşı olan sorumsuz davranışlarına dikkat çekilmiştir. Çevre sorunlarının yarattığı olumsuzlukları önlemenin önemli yollarından birisi de “insanların, alışlagelmiş düşünce ve davranışlarından vazgeçmesi, diğer bir deyimle, bireysel davranışlarında değişikliğe gitmesidir.” (Uzun ve Sağlam, 2007, s. 210).

Çevre literatüründe “Bireylerde çevre bilincinin gelişmesi / geliştirilmesinin, çevreye duyarlı, olumlu, kalıcı davranış değişikliklerinin kazandırılmasının başarılı bir çevre eğitimi ve çevre okuryazarlığı alışkanlığının kazandırılması ile mümkün olacağı” vurgusu ile birlikte, özellikle davranış boyutu üzerine sıklıkla vurgu yapıldığı görülür. Çevreye yönelik davranışlar çevrenin korunması için gösterilen gerçek davranışlar şeklindeyse bu tür davranışlar literatürde, çevre dostu veya çevreye yararlı davranışlar olarak yer alır (Erten, 2004, s. 4). Bu bağlamda aksi yönündeki durumlar için ise “doğa dostu olmayan sorumsuz çevresel davranışlar” kavramı kullanılabilir.

Biz de bu çalışmamızda insanların “doğa dostu olmayan sorumsuz çevresel davranışlar” sergilemeleri yönüyle Sait Faik Abasıyanık’ın öykü kitaplarında yer alan öyküleri inceledik. İnsanların sorumsuz davranışlarının neden olduğu “doğanın nasıl yok edilmekte olduğuna ve bu konuya ilk olarak o öykülerinde yerdiği” ve aynı zamanda bu konuda zengin bir kaynak oluşturduğu için Sait Faik öykülerini seçtik.

Sait Faik özellikle “şehirden her yılışında, bezişinde tabiatın koynuna sığınır. (Necatigil, 1999, s. 199)” Doğanın içinde de özellikle bir sığınak olarak “ada” önemli bir yer tutar (Sarısayın, 2013, s. 499). Bununla birlikte Sait Faik, başta insan olmak üzere kırlar, denizler, tabiat köşeleri ve hayvanlarıyla, dünyayı bir bütün olarak görür ve hayatın bütün güzelliklerinin hakkını vermek ister (Necatigil, 1999, s.204). Yazarımız çoğu hikâyesinde doğanın yok edilmesine az ya da çok değinmektedir. Çünkü o öykülerinde bireylere içinde yaşadığı dünyayı ve sorunları tanıtan Türk edebiyatının önde gelen öykü yazarları arasındadır (Korkmaz, 2014, s.10). Faik, bir doğa tutkunudur. Doğayı, çiçeği, böceği, kurdu, kuşuyla; denizi, balığı, balıkçısıyla; gökyüzünü ayıyla, yıldızıyla sever (Gültekin ve Çaklı, 2005, s. 122). Onun, ilk hikâyelerinden itibaren denizlere, adalara, balık ve balıkçılara yer vermiş olduğu bilinmektedir (Öztürk, 2011, s. 776). Uyguner (1996) bu konuda, “Son Kuşlar” adlı öyküsünde “doğanın nasıl yok edilmekte olduğuna ve doğanın yok olması konusuna ilk olarak

¹ “Romanlar/roman/romanlar. Edebiyat tarihinin o pek sevdiği ağırbaşlı Hegelciresmigeçite göre (belli bir anda tek bir biçim vardır, bir biçim gider öbürü gelir, her biri kendinden öncekini muhafaza eder ve bir sonrakini doğurur) anlaşılmaz bir dizi. Halbuki tipik bir Darwinici senaryo bu basbayağı: Başta meydan çok sayıda olasılığa açıktır, dışarıdan gelen bir baskıyla içlerinden biri seçilir ve diğerleri elenir, sonra yine bir olasılıklar bolluğu gelir (Mucizevi Göstergeler, 2005, s. 308).”

o yer vermiştir ” derken, Faik’in hem doğaya ilişkin hem de geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklar bağlamında nelerden yoksun kalacağımıza / kalınacağına işaret eder ve bu durumdan da son derece kaygı duyar (Uyguner, 1996, s. 209). Fethi Naci (2008, s. 48), belirtilen yönüyle Son Kuşlar’ın bu tehlikeye dikkat çeken “düzyazı şiir gibi” yazılmış “yeşil bir hikâye” olduğunu belirtir.

Abasıyanık, dünyanın değişmesiyle birlikte doğanın insanoğlu tarafından katledildiğini, doğadaki hayvanların birer birer çeşitli nedenlerle öldürüldüğünü, bunun ise geleceği teslim edeceğimiz çocukların öldürülmesi anlamına geldiğini önemle dile getirir. Çünkü kendisi doğanın her türlü güzelliğini yaşamıştır. Onun kaygısı çocuklar adınadır (Gültekin ve Çaklı, 2005, s. 123-124). Doğadaki her türlü yaratığın, bitkinin, insanoğlunun bir parçası olduğunu, insanoğlunun onlarsız bir hiç olduğunu da öykülerinde dile getirmektedir.

Bu çalışmanın amacı da Sait Faik Abasıyanık’ın öykü kitaplarında yer alan öykülerin insanların sergilediği “doğa dostu olmayan sorumsuz çevresel davranışlar” yönüyle incelenmesi ve bunlara ilişkin günümüze yönelik derslerin çıkarılmasıdır. Ayrıca bu öykülerin “çevresel davranışlar” ımızı sorgulayıp gözden geçirmemize ve bunlara ilişkin günümüze yönelik derslerin çıkarılmasına katkıda bulunacağı düşüncesindeyiz.

GEREÇLER VE YÖNTEM

Sait Faik’in üzerinde çalıştığımız hikâye kitaplarını genel olarak 2’ye ayırabiliriz:

Yaşarken Yayımlanan Hikâyeleri

Sait Faik, sağlığında 8 hikâye kitabı yayımlanmıştır. Bu hikâye kitapları ve ilk baskı tarihleri şöyledir:

Semaver (1936); 1.1.2. Sarnıç (1939); 1.1.3. Şahmerdan (1940); 1.1.4. Lüzumsuz Adam (1948); 1.1.5. Mahalle Kahvesi (1950); 1.1.6. Havuzbaşı (1952); 1.1.7. Son Kuşlar (1952); 1.1.8. Alemdağ’da Var Bir Yılan (1954)

Ölümünden Sonra Yayımlanan Hikâyeleri

Az Şekerli (1954): Eski ve yeni hikâyelerinden birkaçı yer almaktadır. 1.2.2. Tüneldeki Çocuk (1955): Sağlığında kitaplarına girmeyen hikâye ve yazılarını içermektedir. 1.2.3. Sevgiliye Mektuplar (1987) (Yılmaz, 2001, s. 901).

Bu çalışmada, sürdürülebilirliğin karşısındaki engeller bağlamında Sait Faik öykülerinin özellikle çevre sorunları ekseninde doğa-insan ilişkisi bakımından incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada, nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş olup, Faik’in kendisi hayattayken yayımlanan 8 öykü kitabında yer alan toplam 148 ve ölümünden sonra yayınlanan *Tüneldeki Çocuk- Mahkeme Kapısı* adlı hikâye kitabında yer alan 43 öyküsü tür ayrımı yapılmaksızın “içerik analizi yöntemiyle” çözümlenmiştir. Bu yöntem yoluyla “verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışırız. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği biçimde organize ederek yorumlamaktır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 227). Bu çerçevede “öncelikle analiz birimi olarak ana kategoriler ile alt kategorilerin belirlenip tanımlanması, ardından da analizin yapılacağı bağlam biriminin (cümle, paragraf ...) seçilmesi gerekir.” (Okuyan ve Gedikoğlu, 2012). Bahsedilen yönteme uygun olarak; çalışmamıza dâhil ettiğimiz öyküler “doğa dostu olmayan sorumsuz çevresel davranışlar” yönünden incelenmiş; “sorumsuz çevresel davranışlar” ana kategori olarak kabul edilmiş ve alt kategoriler ise alan yazını dikkate alınarak belirlenmiştir.

Alt kategorilerin belirlenmesi ise “sürdürülebilir kalkınma” kavramı çerçevesinde saptanmıştır. Günümüz dünyasında, “sürdürülebilir kalkınma” anlayışı gün geçtikçe önem kazanmakta ve artık pek çok devlet sürdürülebilirliği yaşam tarzı haline getirme çabası içine girmektedir. Kalkınırken doğanın sürdürülebilirliğinin sağlanması, korunarak geliştirilmesi ve canlılığa zarar verilmemesi büyük önem taşımaktadır (Karataş, 2013, s.169-170).

Tablo 1: Sürdürülebilirliğin karşısındaki engeller bağlamında çevre sorunlarının sınıflandırılması (Dover, 2005, s. 9'dan akt. Karataş, 2013)	
Engeller	Örnekler
1.Kaynakların Tükenip Bozulması	a.Biyoçeşitlilik ve genetik zenginlik (yabani-evcil türler ve ekosistemler) b.Kullanılabilir toprak c.Su kaynakları d.Ormanlar e.Enerji ve mineral kaynakları f.Su ürünleri g.Doğal ve kültürel alanlar
2.Kirlilik ve Atıklar	a.Atmosferdeki kirlilik b.Denizlerdeki kirlilik c.İç sulardaki kirlilik
3.Ekolojik Yaşam Destek Ünitelerinin Tehdit Altında Olması	a.Ekosistemin bütünlüğü ve evrimsel potansiyeli b.Besin döngüleri c.İklim değişikliği ve olası etkileri
4.Toplumsal Sorunlar	a.Nüfus artışı b.Ekonomik kalkınma ve yoksulluk c.Gıda güvenliği d.Barınma e.Sağlık ve hastalık f.Hızlı kentleşme g.İnsan hakları ve çevresel adalet h.Beceri, eğitim ve güçlendirmede yetersizlikler i.Borç ve ticarete eşitsizlikler

Öykülerinin analizinde bağlam birimi “*cümle*” olarak belirlenmiş ve alt kategorilerin her bir cümlede hem açık hem de gizli olarak ne sıklıkla geçtiği saptanmıştır. *Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için* çalışma kümesinden gelişigüzel seçilen bir / birkaç kitaptaki tüm alt kategoriler *araştırmacılar tarafından* farklı zamanlarda tekrar kodlanmıştır. Kodlama sonucunda araştırmacılar arasındaki görüş birliği % 92 olarak hesaplanmıştır. “*Kodlama türü çalışmalarda Araştırmannın güvenilirliğini sağlamak için kodlayıcılar arasında en az %70 düzeyinde bir güvenilirlik yüzdesine ulaşmak gerekir.*” (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 233).

Çalışmamızda, incelenen 9 öykü kitabı ve bu kitaplardaki toplam 191 öyküden %17 (33 öykü) sinde bahsi geçen “sorumsuz çevre davranış” larına ilişkin örneklere yer verildiği görülmüştür. Araştırmanın sonuçlarına da bunlardan yola çıkılarak ulaşılmış ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Kaynakların Tükenip Bozulması Bağlamında Fauna ve Floraya Müdahaleye Yönelik Örnekler (Tablo 1,1.a)

Sait Faik; kuşların adaya, hayata kattıkları güzelliğin farkındadır. Güz gelince Konstantin Efendi'nin “bir damlacık etleri için” birer “tabiat harikası” olan gökyüzündeki “esmer lekeleri” toplayacak olması, onu oldukça üzer. Sonbaharın ve kuşların insana ilham ettikleri güzel duygular, kuşların neslinin tükenmesiyle insanın da yabancı olduğu duygular olarak kalacaktır. Yazarın söz konusu avlanma eylemini anlatırken kullandığı ifadeler, okurun duygusal yanını harekete geçirmek için özellikle seçilmiştir. Bu cümleleri okurken insan, bir bütün olarak tabiata sevgiyle bakar ve olanlara üzülürken, bu vahşeti sergileyenlere ise kızgınlık duyar.

“ Vaktiyle bu Ada’ya bu zamanda kuşlar uğradı. Cıvı cıvı öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı...

Sonbahara doğru birtakım insanların çokluk çocuk ellerinde bir kafes, Ada’nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. İçim cız ederdi.

Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış, pislik renginde acayip çomaklar vardı.

Bunlarla bir yeşil meydanın kenarına varır, bunları bir ufak ağacın altına çığırkan kafesiyle bırakırlar, ağacın her dalına ökseleri bağlarlardı. Hür kuşlar kafesteki çığırkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru bir küme gelirler. Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman herifler bir müddet beklerler. Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken birer damlacık etleriyle birer tabiat harikası olan kuşları toplarlar, hemen dişleriyle oracıkta boğarlardı. Ve hemen canlı canlı yolarlardı.

Hele bir tanesi vardı, bir tanesi. Çocukları bu işe seferber eden de oydu. Ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da... Konstantin isminde bir herifti... O esmerle sarışın arası isketelerin bir damlacık etlerinden yapacağı pilavın hazzıyla pırl pırl yanan krom dişleriyle nasıl koparırdı kuşun imiğini, bir görseydiniz...

Havada ve denizdeki tirşe (yeşil ile mavi arası bir renk) maviliğin üstünde birtakım esmer damlacıklar görünürdü. Sağa sola oynarlar, sonra bir istikamet tutturur, bu esmer lekecikler geçip giderlerdi.

Konstantin Efendi onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi. Gözlerini kısırdı. Esmer lekelerin adalar istikametinde gittiklerini görür, etrafına bakar, bir tanıdık görecektir olursa gözünü kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar:

Bizim pilavlıklar geldi, derdi.

Kuşlar pek yakından geçmişse, seslerini taklit ederek kalın dudaklarıyla dişlerinin arasından onlara seslenirdi. Kuşların çoğunca alandıklarına, bu sesi duyarak, dost sesi sanıp vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur.

Havalar sertleşir, poyrazlar, lodolar birbirini kovalar, günün birinde teşrinlerin (Ekim ve kasım aylarına verilen ortak ad) sonlarına doğru, ılık, hiç rüzgârsız, parça parça oynamayan bulutlu, tatlı, sümbüli günlerde, o, en çığırkan kafes kuşunu nereden bulursa bulur, mahalle çocuklarını çağırır; bin tanesi iki yüz elli gram et vermeyen sakaları, isketeleri, floryaları, aralarına karışmış serçeleri gökyüzünden birer birer toplardı.

Seneler var ki kuşlar gelmiyor. Daha doğrusu ben göremiyorum. Güzün o güzel günlerini pencereden görür görmez, Konstantin Efendi'nin bulunabileceği sırtları hesaplayarak yollara çıkıyorum. Bir kuş civıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Hâlbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, boy yeşiliyle kuşlarla beraber olunca insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşılmış, sevişmiş, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan, kuş sesleriyle böyle düşünecektir. Konstantin efendi mani oluyor. Zaten kuşlar da pek gelmiyor artık. Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek. Her memlekette kaç tane Konstantin Efendi var kim bilir? (Son Kuşlar/Son Kuşlar 2015: 2-5).

Kuşların ve çimenlerin olmadığı dünya eksik bir dünyadır artık. İnsanoğlu doğaya zarar verirken kendine ettiğinin farkında değildir. Özellikle çocuklar, insana insan olduğunu hissettiren tabiatın türlü renklerinden ve zenginliklerinden mahrum olarak yetişeceklerdir. Bu hususta Sait Faik üzerine düşeni, yazarak yerine getirmektedir.

Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.

Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi (Son Kuşlar/Son Kuşlar, 2015, s. 5-7)."

Sait Faik, tabiatı ne kadar sevdiğini doğrudan söylemez çoğu kez. Onu kirletmenin ve tahrip etmenin yaratacağı yoksunluklara dikkat çeker. Bu bağlamda yukarıda belirtildiği gibi davranışın ayıplanması ve ortadan kaldırılması için (katharsis) kalemimi can alıcı noktalara dokundurur.

Binalar karşısında hiç kıymeti olmayan bitkilere reva görülen son, oldukça iç burkucudur. Bir değer bir tarih saklayan bu bitkiler güncelin, hırslın ve dar görüşlülüğün kurbanı olmakta, onlardan tatlı bir nazar bile esirgenmektedir. Yazar, onların toprağından koparılmasıyla gerçekleşen uğursuzlukları saymayı bile zait görür.

"Çamların, zeytinlerin –o defne ve kocayemişler, naneler, devedikenleri, kartopları filan, adam yerine sayılmaz- bile birçoğu, yapıları zarar vermesin diye önce diplerine kireç kuyusu açılarak, buna mukavemet edince bin senelik dallar yer yer budanarak, yine canını muhafaza eder de kurumazsa üç beş gün kötü kötü, düşman düşman bakılarak ve bir gece gövdesine bir halat bağlanıp inim inim inletilerek, ne olursa olsun devrilirdi.

Böylece birçok şeyler oldu (Son Kuşlar/Korentli Bir Hikâye, 2015, s. 110-111)."

Bir başka örnek de şu şekildedir:

" Martı yumurtalarına doğru yürüdüm. Keratalar, ne de çıkılması zor yerlere yumurtluyorlar. Nasıl da saklıyorlar onları! Nereden de biliyorlar bir martı yumurtası düşmanı vardır diye. Herhalde insanlardan saklamıyorlar. Kim bilir, güneşte şu sakın sakın kurunmaya çalışan karabataklar belki martı yumurtası oburudur. Belki de kertenkele, yılan sever martı yumurtasını, kim bilir?

Ellerim kan içinde kaldı. Yüzüm gözüm toprakla doldu. Ama kırka yakın martı yumurtası topladım (Lüzumsuz Adam, Kameriyeli Mezar, 2009, s. 80)."

Bir başka örnekte de mahallenin çocukları yengeçleri doğal ortamlarından fütursuzca toplamaktadırlar.

"Yalnız bazen çocukların paçavralara gaz bulayıp karanlığı deldikleri ve deniz kenarlarında bu meşalelerle korkunç kışkaçlı pavuryaları topladıkları görülüyor (Tüneldeki Çocuk, 1990, s. 9)."

Bir Sonbahar Akşamı öyküsünde Sait Faik'e sonbaharı bütün güzellikleriyle hatırlatan şey, bildircindir. "Göklerimizin muhacir kuşu" olarak gördüğü bildircini, "şiiri sever gibi" sevmektedir. Onsuz sonbaharın tadı olmayacağını belirten yazar "bir adamın onları iplere dizmiş götürdüğünü" gördüğü zaman içinde ürpertilerin belirdiğini ifade eder (*Bir Sonbahar Akşamı*, Havuzbaşı/Son Kuşlar, 1999, s. 31-33).

Toplumsal Sorunlar (İnsan-Hayvan Hakları ve Çevresel Adalet) Bağlamında Hayvanlara Kötü Davranmaya İlişkin Örnekler (Tablo 1, 4.g)

Karşı cinsin ilgisini çekmek için kediye futbol topu muamelesi yapan bir genç ile onun mehtaplı deniz karşısındaki hülyalı hâliinden derin manalar çıkaran yazarın kediye bakışı arasındaki derin fark, çok dikkat çekicidir. Kedilerle ahbap olan yazar, onlardaki harikuladeliğe, sıcaklık ve samimiyete duyarsız kalamaz.

“ Kedilerle ahbablığım şu şekilde başladı.

Bir akşam rıhtım boyunda yalnızca geziniyordum. Kalabalıktı. Kızlar delikanlıların koluna girmişler, kızların kollarına girmediği gençler, gürültülü ve şarkılı erkeksiz kızlara laf atarak geçiyorlardı. Rıhtımın kenarında mehtaplı denize gözlerini dikmiş kediyi görmüştüm. Fakat kediden çok insanlara baktığım için, bir zayıf kedinin denizin mehtaplı suratında ne düşündüğü ile alakadar değildim. Futbolcu gençlerden biri zebun kediye bir şut çekti. Kedinin denize doğru uçuşunu gördüm. Üç adım öteye düşmesiyle zıplaması bir oldu. Hayret içinde durakladım. Kedi ayaklarımın ucunda idi. Bir lastik top çevikliğiyle denizin yüzünden sıçrayıp ayaklarımın ucuna düşen kedi alakadar olunmayacak mahlûk muydu? Bu harikulade aksülamelin, çevikliğinin karşısında sporcu çocuk da hayret içinde kalmakla beraber bir ikinci defa kediye hücum etmek istedi. Fakat kedi, ayaklarımın kafasını sıcak ve samimi hareketlerle sürüyordu. Sporcu, gözlerime baktı, güldü. Fikrinden vazgeçti, arkadaşlarına iltihak etti. Ayaklarımın sürtünen hayvanı okşadım. O müsterih, rıhtımın kenarına çekildi (Semaver/Bir Kıyının Dört Hikâyesi/Kediler, 2010, s. 29)”

Mahalle çocuklarının acımasız oyununa konu alan, insanların genel olarak pis buldukları bir hayvanı “zavallı yavrucuk” diye seven Sait Faik, çocukları tasvir ederken sürekli “eşek” kelimesini kullanır. Bu çocukların boyları da “eşek kadar”dır. Sait Faik, daha ileri giderek ona zulmeden çocuklara “alçaklar!” demekten kendini alamaz.

“ Tenha tramvay yollarına düştüm. Yedi tane çocuk gördüm. Tramvay yoluna eğilmiş bir şeyler yapıyorlardı. Gülüşüyorlardı. Yanlarına sokuldum. Herhalde diyordum, bir tırtıllı kuruşu rayın üstüne koyacaklar tramvay üstünden geçecek, kuruşun bu yeni şekline gülmek için toplanmışlardır. Göreyim ben de şu kuruşu hele. Bir de ne göreyim... Şimdi şurada bir eşek kadar çocuğun elinde gözleri donuk, yarı baygın –bana bir kuruş kadar ufak geldi- bir yavru fare vardı. Ayaklarının birisi taşla ezilmişti ama capcanlıydı. Onu rayın üstüne koyuyorlardı. Tramvay geldi. Hepsini çekildiler. Koşup fareyi kurtarmalıyım. Tramvay yokuşu homurdanarak çıkmış, şimdi önümdeydi. İnsanın gözüne büyüye büyüye geliyordu. Çocuklarla beraber farenin idamında ister istemez hazır bulundum. Tramvay gelip geçti. Çocuklar koşuştular. Fareyi tramvay çiğnememişti. Fare belki de can havliyle rayın iç tarafına kaymış, kurtulmuştu. Eşek kadar çocuğun elinde hala bakıp duruyordu.

O eşek kadar kadar oğlan:

Vay anasını! Kaydı fare be, dedi.

Yeniden rayın üstüne hayvanı yerleştirdiler. Bir başka tramvay homurdana homurdana geldi.

Ben yürüdüm gittim. Belki de idam cezası yine yerine getirilememiştir.

Fare pis hayvandır, diye düşündüm. Çok zararlıdır insanlara... Hastalık da aşılır. Ama nasıl sevdim bu fareyi, nasıl acıdım bu fareye. “Zavallı yavrucuk”, dedim. Eşek kadar çocuklara “Alçaklar!” diye söverek yürüdüm (Mahalle Kahvesi/ İzmir’e, 2006, s. 71-72).”

Kirlilik ve Atıklar Bağlamında Denizlerin Kirletilmesine İlişkin Örnekler (Tablo 1, 2.b)

Sait Faik öykülerinde denizlerin kirletilmesine ilişkin örneklerde, insanların bilinçsizliği ve umarsızlığı sergilenir. İnsanların tükettiği her şey, denize atılmakta ve deniz kirletilmektedir. Bu eller “nankör”dür çünkü denizin kendilerine verdiklerine karşılık ona vefasızlık etmişlerdir.

“ (...) Sahilin boncuk boncuk camlarla örtülü bu koyunda tabak kırıntıları, camdan şişe tıpaları, geçmiş bir medeniyet asarı gibi yenmiş, keskinliğini suda bırakmış binlerce bardak, çanak, çömlek, fincan, ilaç şişesi kırıkları, gebermiş at kemikleri... Deniz bütün bunları bu koya nereden alıp getiriyor? (Lüzumsuz Adam,/Kameriyeli Mezar,2009:76).

Belki de bir nankör insan eli ayağına takılmasın diye kameriyenin hurda demirlerini denize atıverecek (Lüzumsuz Adam/Kameriyeli Mezar, 2009, s. 79).”

Kentsel Kirliliğe İlişkin Örnekler (Tablo 1, 4.f)

İstanbul’u ve adaları çok seven Sait Faik, zaman zaman şehre duyduğu bu aşkı unuttur ve onu bambaşka bir perspektiften seyredir. Böyle zamanlarda şehir onun için bir yabancı gibidir adeta ve bambaşka bir kisveye bürünür. Bu realist tablolar, büyük oranda şehrin çarpık ve plansız yapılaşmasının bir sonucudur.

“ Günlerden pazartesi. Yine vapurun alt kamarasındayım. Yine hava karlı. Yine İstanbul çirkin. İstanbul mu? İstanbul çirkin şehir. Pis şehir. Hele yağmurlu günlerinde. Başka günler güzel mi, değil; güzel değil. Başka günler de Köprüsü balgamlıdır. Yan sokakları çamurludur, molozludur. Geceleri kusmukludur. Evler güneşe sırtını çevirmiştir. Sokaklar dardır (Alemdağ’da Var Bir Yılan/Alemdağ’ında Var Bir Yılan, 2009, s.25).”

“Söylendim Durdum” adlı hikâyede ise İstanbul hem maddî hem de manevî yönden “kirli ve pis” bir şehir olarak karşımıza çıkar. Artık, şehirde o çok sevdiği “yeşil renk” bile zehre müşabihdir. Bunun temel sebebi ise insanlardır. İyi insanların yokluğu bu rezil manzarayı daha da koyulaştırmaktadır.

“ Şöyle bakıyorum şehre de, yeşil yeşil bir şey geçiyor içinden. Su mu, çayırılık mı, orman mı? Değil. Yeşil bir şey, zehir yeşili bir şey. Birtakım yeşil renkli zehirlerle zehirlenmiş yeşil bir su.

Köpek leşi gibi uyuyor şehir: Yok, değil, öyle değil... Köpek leşi, kokusu yönünden iğrenç yoksa ölmüş bir köpekte kırılmış bir çocuk oyuncağının hüznünden başka, tatsız ne vardır? Koku cihetinden öyle bu şehir. Pis şehir bu. Alabildiğine pis şehir: Bit gezmemiş

kanepe, sümük sürülmemiş, tükürülmemiş, balgam atılmamış hiçbir yeri yok. Yakamızdaki kir, fabrika dumanından değil, pislikten, tozdan, mikroptan.

Bu şehir laubaliliğin, kötülüğün, ikiyüzlülüğün kaynaştığı bir şehir. İyi insanları yok mu? Dolu. Ama nasıl çekilmişler, nasıl ürkmüşler, nasıl kapanmışlar bir yere? Neredeler? (Mahalle Kahvesi/Söylendim Durdum, 2006, s. 95)."

"Kaçamak, Papağan, Karabiber" adlı hikâyede ise sigara izmaritini fütursuzca atan bir adam sergilenir.

" Hava epeyce kararmıştı.

Üzülme, dedim.

Bir cigara verdim. Yaktı. Derin derin içine çekti.

Başka bir şey yapacağım ben. Ben böyle gezersem deli olacağım. Ben dört duvar arasında rahat ederim. Ben bir namussuz bulup gebertmeli, dört duvar arasına girmeliyim. Ancak orada kendi kendime düşünüp buna bir ...bir...

"Bir mana vermeye çalışmalıyım" diyemeyecek diye bekliyordum. Yine , "Bir kulp takmalıyım," dedi. Sustu. Cıgarasını iki parmağıyla uzağa fırlattı. Birdenbire ayağa kalktı. Atılmış cıgarayı söndürmek üzere gibi yürüdü. Tam cıgaranın ateşi önünde durup düşündü. Cıgaraya basmadan geriye döndü.

Şimdilik... şimdik... dedi.

Sonra:

Ben... dedi.

Kafasına, göğsüne, gökyüzüne vurdu. Cıgaraya kadar yine gitti. Döndü yine geldi (Lüzumsuz Adam/Kaçamak, Papağan, Karabiber, 2009, s. 55)."

"Bin Dört Yüz Yetmiş Altı Nikel Kuruşun Hikâyesidir" adlı öyküde bahçe denilen ama çiçek, ağaç ve kuşlardan yoksun bu yüzden de süprütülük diye adlandırılan bir yer tasvir edilir.

" Bahçe denince bizim aklımıza ne gelir? Çiçekler, kuşlar, ağaçlar, çocuklar yahut da çocuk gibi insanlar değil mi? Burada ne çiçekler, ne kuşlar ne ağaçlar vardı. Yine de bu süprütülük bir bahçeye benziyordu. Kuşsuz, ağaçsız, çiçeksiz bir bahçe; yer yer yağmur suyu birikmiş çukurlarda tahtadan, kâğıttan kayıklar...(Tüneldeki Çocuk/Bin Dört Yüz Yetmiş Altı Nikel Kuruşun Hikâyesidir, 1990, s. 21)."

SONUÇ VE ÖNERİLER

Edebiyat ile yaşam arasında çok sıkı bir münasebet vardır. Edebiyat, yaşamdan önemli oranda beslenirken, hayat da edebiyatla daha bir anlam kazanır. Doğa ve çevre bağlamında sahip olduğumuz güzelliklerin ve zenginliklerin kıymetini daha iyi anlamımızı sağlar.

Genelde sanat özelde edebiyat eserinin temel özelliklerinden birisi de, kimilerine göre izleyici, dinleyici ya da okuyucu kitlesinde birtakım duyguları harcatmak suretiyle onu daha dengeli bir kişi hâline sokmasıdır. Diğer bir görüşe göre katharsis (arınma) seyircide değil davranışta meydana gelir. Yani doğanın kirletilmesi ve yok edilmesi bağlamında Sait Faik öykülerini temel alırsak, bu davranışlar, temizlenmesi gereken yasak ve kötü davranışlardır. Bu tür durumlar, Sait Faik'in tabiata duyduğu sevgiyi göstermenin yollarından birisidir. Aslında öykülerinde doğrudan doğaya, kuşlara, çiçeklere, ağaçlara duyduğu sevgiyi sıklıkla dile getirdiği örnekler daha çok ön plana çıkar.

Son Kuşlar, *Korentli Bir Hikâye*, *Kameriyeli Mezar*, *Tüneldeki Çocuk* ve *Havuzbaşı* öykülerinde fauna ve floraya yönelik sorumsuz çevresel davranışlar dikkati çeker. Sait Faik, incelenen bütün öykü kitaplarında en fazla bu tür davranışlara yer vermiştir.

Kaynakların tükenip bozulması bağlamında faunaya ve floraya müdahaleye yönelik örneklere ilişkin olarak Sait Faik, özellikle *Son Kuşlar*'da bir manifesto ortaya koyar. Doğanın tahrip edilmesi, insanın güzel düşünmesine ve güzellikleri görmesine engeldir. Bu öyküde, insan doğal yaşam için en büyük tehdit olarak görülür. Sait Faik, bir edebiyatçı olarak içinde yaşadığı toplumun bu tür meselelerine duyarsız kalmamış, en azından kendisinin çok gördüğü, sevdiği kuşları ve yeşillikleri çocukların göremeyecek olmasından duyduğu üzüntüyü belirtmiştir. *Korentli Bir Hikâye*'de ise, insanoğlunun aç gözlülüğüne ve hırsına kurban edilen ve arkasında bir tarih, bir birikim saklayan ağaçlara yönelir yazarın dikkati. Hunharca bu ağaçları kurutan ve katleden insanoğlu, bu güzelim ağaçlardan müşfik bir nazarı bile esirgemektedir. *Kameriyeli Mezar* hikâyesinde, insanoğlunun diğer canlıların neslinin tükenmesine ve doğal hayatın dengesinin bozulmasına sebep olan müdahalesi sergilenir. *Tüneldeki Çocuk* öyküsünde yengeçlere doğal ortamlarında yaşam hakkı tanınmayışı, *Havuzbaşı* öyküsünde ise

Bir Sonbahar Akşamı öyküsünde, "göklerimizin muhacir kuşu" olarak gördüğü ve "şiiri sever gibi" sevdiği bildircinların bir damlacık eti için avlanması ve onların iplere dizildiğini görmesi içini ürpertir.

Toplumsal sorunlar (hayvan hakları-çevresel adalet) bağlamında hayvanlara kötü davranmaya ilişkin örnekler, Kediler-2, İzmir'e ve Tüneldeki Çocuk adlı öykülerde yer alır. *Kediler-2* hikâyesinde yazar, kedilere duyduğu sevgiyi gözler önüne serer. Diğer kuttupta ise karşı cinsin beğenisi kazanmak için, “zeburn” kedinin hayatına kast eden bir nobran sporcu vardır. Bu öykü bir kedi güzellemesi olarak okunabilir. Çevikliği, sporcu çocuğun hareketine verdiği harikulâde aksülâmel, sıcaklığı ve samimiyeti ile kedi, nankör bir hayvan değildir. Yine *İzmir'e* öyküsünde, öldürmek için yavru bir fareyi tramvay raylarına bağlayan çocukları anlatırken, “eşşek” sözünü çok sık kullanır. O, bu zavallı fareyi severken, “eşşek” kadar çocuklar “alçaklar” diye söverek yürür. *Tüneldeki Çocuk*'ta ise mahallenin çocukları yengeçleri, satmak ya da yemek için toplamaktadır.

Kirlilik ve atıklar bağlamında denizlerin kirletilmesiyle ilgili örnekler, Kameriyeli Mezar öyküsünde yer alır. Bu öyküde denizin nasıl bilinçsizce kirletildiği anlatılır. Anlatılan deniz adeta bir çöplük gibidir. Denizin kirletilmesine sebep; bulunduğu her şeyi, kayıtsızca denize atan “nankör bir insan eli”dir. Bu bağlamda kentsel kirliliğe ilişkin örnekler ise *Alemdağı'nda Var Bir Yılan, Söylendim Durdum, Kaçamak, Papağan, Karabiber* ve *Bin Dört Yüz Yetmiş Altı Nikel Kuruşun Hikâyesidir* adlı öykülerde yer alır. İlk öyküde, İstanbul'un gittikçe kirli ve pis bir şehir olması, bu şehri çok seven Saik Faik'in ondan soğumasına sebep olur. İkinci öyküde ise maddî pislik şehrin manevî tarafına da sirayet eden bir hâl almıştır. *Kaçamak, Papağan ve Karabiber* hikâyesinde elindeki sigara izmaritini bilinçsizce yere atan bir adam sergilenir. Son öyküde ise şehir yaşamında her şeyin biraz aslından sıyrıldığını, “bahçe” denilen yerlerin bile bu vasfı taşımadığından bahseder. Çiçeksiz, ağaçsız, kuşsarsız bu yerler için en uygun sözcük “süprütülük”tür.

Sürdürülebilirliğin karşısındaki engeller bağlamında “Doğa Dostu Olmayan Sorumsuz Çevresel Davranışlar”ı incelediğimiz bu çalışmada, Sait Faik'in incelenen 9 öykü kitabı ve bu kitaplardaki toplam 191 öyküden %17 (33 öykü)'sinde “sorumsuz çevre davranış” larına ilişkin örneklere yer verildiği görülmüştür.

Erten (2004, s. 5) “Çevre Eğitimi Ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?” isimli çalışmasında “Çevre Bilincine Sahip Birey Kimdir?” sorusunun cevabını verirken aynı zamanda günümüz insanında görülebilen “doğa dostu olmayan sorumsuz çevresel davranışları”na ilişkin çeşitli örneklere de yer vermiştir. Bu davranışlardan ikisi¹, Sait Faik öykülerinde uzak-yakın anlamlarıyla karşımıza çıkar. Bunlar;

“ Çevre konusunda birçok bilgiye sahip olan bir kimse, atıkların azaltılması konusunda çaba harcamıyorsa,

Çevreye zarar verenleri gördüğünde sessiz kalıyor yetkililere haber vermiyorsa ve benzeri çevreyi koruyucu davranışlarda bulunmuyorsa,

Bu kişinin çevre bilincinden söz edilemez. Bu kişinin çevre konusunda bildiği bu bilgilerinin de bir anlamı yoktur. Çevre dostu davranışları göstermeyen kişi çevre konusundaki tüm bilgileri bilse bile bir anlam ifade etmez.”

Ne yazık ki Erten (2004)'in değindiği «sorumsuz çevresel davranışlar» ımız konusunda çok mesafe kat ettiğimizi söyleyemeyiz. Yıllar geçse de toplumların, insanlığın bu konuda bir mesafe alamadığı ortadadır. Çevre yine bütün değerleriyle talan edilmekte, sorumsuzca kirletilmeye devam edilmektedir. Olay yerel olmaktan çıkmış, küresel bir boyuta ulaşmıştır. Küresel iklim değişikliğinin neden olduğu çarpıcı sonuçları, farklı özellikleri ve değişik boyutlarıyla dünyanın her tarafında yaşamaktayız.

Çevre sorunları insan varlığını tehdit ettiği gibi dünyamızı da yaşanmaz hale getirmektedir. Bu büyük felakete dur demenin en geçerli yolu ise “insanların şimdi ve gelecekte alışlagelmiş düşünce ve davranışlardan vazgeçmesi olacaktır. Bugün, çevre problemleri sadece teknoloji ile veya yasalarla çözülebilecek bir problem değildir. Bu, ancak bireysel davranışların değişmesi ile mümkündür. Davranışların değişmesi ise tutum, bilgi ve değer yargılarının değişmesini zorunlu kılar. Çevreye karşı pozitif tutum ve değer yargılarının oluşması ise çevre eğitimi ile mümkündür...” (Erten, 2000; akt., Erten, 2005, s. 92). Bu noktada edebiyat, faydalı bir işlev görebilir. Özellikle Sait Faik öyküleri, bireylerin birer çevre okuryazarı gelmesine olumlu katkılar yapabilir, bu konuda okurlarda bir farkındalık yaratabilir, insanların doğaya karşı olan duyarlıklarını arttırabilir.

-
- ¹ Bu davranışların geri kalanları şunlardır: Enerji kullanımında tasarruflu veya tutumlu davranmıyorsa (örneğin; yaya veya toplu taşıma araçlarıyla gidebileceği yerlere dahi tek başına özel otomobili ile gidiyorsa,
 - Çok gerekli olmadığı halde arabasıyla giderken 100 km'nin üzerinde hız yapıyorsa,
 - Evinde veya iş yerinde oda sıcaklığını 20 °C' nin üzerinde tutuyorsa, kalorifer açık iken kapı ve pencerelerin açık olması onu rahatsız etmiyorsa,
 - Çalışmadığı halde bilgisayarını saatlerce açık duruyor ve bundan rahatsızlık duymuyorsa,
 - Hiç gerekmediği zamanlarda bile yanan ampulleri söndürmüyorsa vb.),
 - Suyu tasarruflu kullanmıyorsa (örneğin; işyerinde veya herhangi bir yerde bozuk musluklardan saatlerce, günlerce akan su onu rahatsız etmiyor ve onu bu konuda bir şey yapmaya itmiyorsa vb.),
 - Mümkün olduğunca alışverişlerinde depozitolu ürünleri tercih etme gibi bir davranışı yoksa,
 - Satın alacağı ürünün çevreye ne kadar zararlı olup olmadığını bakma gibi bir alışkanlığı yoksa... (Erten, 2004, s. 5).

Kaynakça

- Abasıyanık, S. F. (1990). *Bütün Eserleri 7 Alemdağ'da Var Bir Yılan/Az Şekerli*. İstanbul: Bilgi Yayınevi Yayınları.
- Abasıyanık, S. F. (1990). *Bütün Eserleri 8 Tüneldeki Çocuk/Mahkeme Kapısı*; İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Abasıyanık, S. F. (2006). (Editörler: Onca Tapınç Uğurlu, Sevgül Sönmez; Düzelti: İncilay Yılmazyurt) *Mahalle Kahvesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Abasıyanık, S. F. (1999). *Havuz Başı-Son Kuşlar*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Abasıyanık, S. F. (2008). (Editörler: Onca Tapınç Uğurlu, Sevgül Sönmez) *Sarnıç*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Abasıyanık, S. F. (2008). (Editörler: Onca Tapınç Uğurlu, Sevgül Sönmez) *Şahmerdan*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Abasıyanık, S. F. (2009). (Editörler: Onca Tapınç Uğurlu, Sevgül Sönmez; Düzelti: İncilay Yılmazyurt) *Alemdağ'da Var Bir Yılan*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Abasıyanık, S. F. (2009). (Editörler: Onca Tapınç Uğurlu, Sevgül Sönmez; Düzelti: İncilay Yılmazyurt) *Havada Bulut*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Abasıyanık, S. F. (2009). (Editörler: Onca Tapınç Uğurlu, Sevgül Sönmez) *Lüzumsuz Adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Abasıyanık, S. F. (2015). (Editör: Ruken Kızılar; Düzelti: Aslı Yalkut, Adil İzci) *Son Kuşlar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aytaç, G. (2009). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Duralı, T. (1992). *Biyoloji Felsefesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır? *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65.
- Erten, S. (2005). *Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 91–100.
- Genç, İ. (2008). *Edebiyat Bilimi/Kuramlar-Akımlar-Yöntemler*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Gültekin A. & Çaklı, L. (2005). *Sait Faik Abasıyanık ve Andre Gide'de insan ve doğa sevgisi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1).
- Karataş, A. (2013). *Çevre bilincinin geliştirilmesinde çevre eğitiminin rolü ve Niğde üniversitesi eğitim fakültesi örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Korkmaz, F. (2014). *Sait Faik'in poetik görüşleri. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 4(1).
- Moran, B. (1999). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moretti, F. (2005a). *Mucizevi Göstergeler/Edebi Biçimlerin Sosyolojisi Üzerine* (Çeviren: Zeynep Altok). İstanbul: Metis Yayınları.
- Moretti, F. (2005b). *Modern Epik/Goethe'den Garcia Marquez'e Kadar Dünya Sistemi* (Çeviren: Nurçin İleri- Mehmet Murat Şahin). İstanbul: Agora Yayınları.
- Naci, F. (2008). *Sait Faik'in Hikâyeciliği*. İstanbul: YKY.
- Necatigil, B. (1999). *Düzyazılar II*. İstanbul: YKY.
- Okuyan, H. Y. & Gedikoğlu, Y. G. (2012). Aytül Akal'ın çocuk kitaplarında çevre bilinci ve duyarlılığı. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2), 793-806.
- Ören Şaşmaz, F., Kıyıcı, G., Erdoğmuş, E. & Sevinç, S. Ö. (2010). *Çevre bilincine sahip öğretmen nitelikleri ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 133–152.
- Öztürk, T. (2011). Sait Faik hikâyeciliğinde merkez ve taşra arasında bir kaçış mekânı olarak ada. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(4), 775-788.
- Sarısayın, A. (2013). Türk edebiyatında bir "ada": Sait Faik. Y. Armağan (Ed.), *Sait Faik Abasıyanık* içinde (s. 495-505). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Teksöz, G., Şahin, E. & Ertepinar, H. (2010). Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 307-320.
- Uyguner, M. (1996) *Yaşamı. Sait Abasıyanık 90 Yaşında*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Uzun, N. & Sağlam, N. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumlarına "çevre ve insan" dersi ile gönüllü çevre kuruluşlarının etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 210-218.
- Yetkin. S. K. (1967). *Edebiyatta Akımlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, E. (2001). Sakaryalı Sait Faik'in Sakarya (ve çevresi) hikâyeleri. *Türk Dili*, 600, 900-915.